

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์การอนามัยโลกได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า ประชาชนทุกคนในโลกจะดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจถ้วนหน้า และจะได้รับบริการสุขภาพที่เพียงพอทั่วถึงในปี พ.ศ. 2543 โดยเริ่มตั้งมตินี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 และต่อมาในปี พ.ศ. 2521 และได้ร่วมกับองค์การสหประชาชาติเพื่อกองทุนเด็กชุกเฉินระหว่างประเทศ (UNICEF) ได้มีการประชุมร่วมกัน ณ เมืองอัลมา-อาตา ประเทศรัสเซียที่จะใช้การบริการสาธารณสุข (Primary Health Care) ให้เป็นตัวนำไปสู่ภาวะสุขภาพดีถ้วนหน้า ปี 2543 (Health for all by the year 2000) รัฐบาลไทยจึงได้บรรจุเป็นนโยบายหนึ่งลงในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และมีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (กระทรวงสาธารณสุข 2531:305-306) เพื่อให้การปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐาน มีความเป็นจริงและประสบความสำเร็จมากที่สุด จะต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนางานสาธารณสุข และการใช้ทรัพยากรที่หาได้ในชุมชน (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กองงานวิทยาลัยพยาบาล 2524:26-27) ซึ่งการพัฒนากำลังคนด้านสาธารณสุข (Manpower Development) นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาบุคคลากรด้านสาธารณสุขดังกล่าว ทำให้การจัดการศึกษาของบุคคลากรด้านนี้หลายระดับมีการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งประเด็นที่สำคัญเรื่องหนึ่งที่ฝ่ายต่าง ๆ ให้ความสนใจ และถือว่าสำคัญคือการปรับเปลี่ยนเจตคติต่องานสาธารณสุขมูลฐานของบุคคลากร (กระทรวงสาธารณสุข 2531:45; สุลักษณ์ มีชูทรัพย์ บรรณาธิการ 2530:268-270 สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน 2502:46; Henderson 1989:83)

ในด้านการจัดการศึกษาพยาบาลที่ผ่านมา เห็นว่ายังขาดการสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐานหรือยังสนับสนุนไม่เต็มที่ รวมทั้งขาดการเสริมสร้างเจตคติอันดีของผู้เรียนในการปฏิบัติงานในชุมชน (กระทรวงสาธารณสุข 2531:321-322) งานสาธารณสุขจะดำเนินไปด้วยดีและบรรลุตามเป้าหมายต้องอาศัยบุคคลากรด้านการพยาบาลอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้สนับสนุน ฉะนั้นในปี พ.ศ. 2528 กองงานวิทยาลัยพยาบาลจึงได้ริเริ่มจัดโปรแกรมการศึกษาโดยมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถให้การพยาบาล และเน้นการดูแลสุขภาพแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ และดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, กองงานวิทยาลัยพยาบาล 2529:10-13) ดังนั้นหากมีความคาดหวังว่า พยาบาลผู้สำเร็จการศึกษาไปแล้ว จะสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในการสนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน และส่งเสริมให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในด้านครูพยาบาลซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการที่จะให้ผลผลิตทางการพยาบาล มีคุณภาพดังความคาดหมาย ครูพยาบาลเป็นผู้มีประสบการณ์มากกว่านักศึกษา และสามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ทางการพยาบาลให้นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแบบ

อย่างที่ตีได้ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, กองงานวิทยาลัยพยาบาล 2524 : 38-39 ; 210-212)

นอกจากนี้แล้ว ยังมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องความเชื่ออำนาจด้านสุขภาพ และพยายามที่จะทำนายหรืออธิบายพฤติกรรมอนามัย และผู้มีความเชื่ออำนาจภายในตน จะมีพฤติกรรมในทางบวกต่อการแสวงหาความรู้ด้านสุขภาพ และปฏิบัติตามแผนการรักษา (Wallston & Wallston 1978 : 112 ; Moore 1987 : 49) จะมีเจตคติที่ดีต่อการออกกำลังกายมากกว่าผู้มีความเชื่อภายนอกตน (Arakelian 1980 : 30) ซึ่งจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการติดต่อของโรค และความรู้เรื่องกามโรคไม่ถูกต้อง (Olbrisch 1975 cited in Wallston & Wallston 1978 : 112)

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน และความเชื่ออำนาจภายในภายนอกตนด้านสุขภาพ คาดว่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชนในกลุ่มนักศึกษาพยาบาล และอาจารย์พยาบาล โดยผู้วิจัยเลือกศึกษาที่คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งเป็นคณะที่เริ่มใช้หลักสูตรการพยาบาลที่เน้นการใช้ทฤษฎีการพยาบาล การดูแลตนเอง ในปีการศึกษา 2536 เป็นปีแรก และหลักสูตรที่เน้นชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลในการหาแนวทางที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาเจตคติของนักศึกษา และบุคคลากรด้านสาธารณสุขให้มีเจตคติที่ดีต่อการดูแลตนเองของประชาชน ซึ่งจะส่งผลให้มีพฤติกรรมที่นำไปสู่การกระตุ้นให้ประชาชนมีศักยภาพในการดูแลตนเองต่อไป อันจะเป็นการสนองต่อนโยบายพัฒนาการสาธารณสุขของชาติ ที่มุ่งให้ประชาชนสามารถดูแลตนเอง และพึ่งตนเองได้ เพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้าในอนาคต รวมทั้งเป็นการพัฒนาเจตคติและความเข้าใจหลักสูตรของคณะพยาบาลศาสตร์ ที่มุ่งเน้นการใช้ทฤษฎีการดูแลตนเอง และสามารถนำมาใช้ในสภาพที่เป็นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเจตคติ ระหว่างนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1,2,3,4 และอาจารย์พยาบาลของคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพในการดูแลตนเองของประชาชน
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อภายในตน ความเชื่ออำนาจผู้อื่น และความเชื่ออำนาจความบังเอิญของนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 1,2,3,4 และอาจารย์พยาบาล
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประสบการณ์วิชาชีพพยาบาล ความเชื่ออำนาจภายในตน ความเชื่ออำนาจผู้อื่นความเชื่ออำนาจความบังเอิญกับเจตคติการดูแลตนเองของประชาชนของนักศึกษาพยาบาล

ชั้นปีที่ 1,2,3 และ 4

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการศึกษาร่วมกันเปรียบเทียบเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชนระหว่างนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1,2,3,4 และอาจารย์พยาบาล และศึกษาเปรียบเทียบความเชื่ออำนาจภายในตน ความเชื่ออำนาจผู้อื่น และความเชื่ออำนาจความบังเอิญ รวมทั้งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และสามารถทำนายเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน ในกลุ่มนักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิคมหาวิทยาลัยพายัพ ชั้นปีที่ 1,2,3,4 และอาจารย์พยาบาลคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ ในช่วงเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2536 ถึงเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2537

สมมติฐาน

1. คะแนนเฉลี่ย เจตคติต่อการดูแลตนเองของนักศึกษาพยาบาล ผ่านแปร ตามลำดับชั้นปี และคะแนนเฉลี่ยของอาจารย์พยาบาลสูงกว่านักศึกษาพยาบาลทุกปี
2. คะแนนเฉลี่ยความเชื่ออำนาจภายในตนของนักศึกษาชั้นปีที่ 1,2,3,4 และ อาจารย์พยาบาลสูงกว่าความเชื่ออำนาจผู้อื่น และความเชื่ออำนาจความบังเอิญ
3. ประสบการณ์วิชาชีพพยาบาล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน
4. ความเชื่ออำนาจในตนเองของน.ศ พยาบาลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน
5. ความเชื่ออำนาจผู้อื่น และความเชื่ออำนาจความบังเอิญของน.ศ.พยาบาล มีความสัมพันธ์ทางลบกับเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน
6. ประสบการณ์ในวิชาชีพพยาบาล ความเชื่ออำนาจภายในตนเอง ความเชื่ออำนาจผู้อื่น และความเชื่ออำนาจความบังเอิญ สามารถทำนายเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชนได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. ทราบทิศทางของเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชนในกลุ่มนักศึกษาพยาบาล หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต และอาจารย์พยาบาลคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ ที่ได้พัฒนาหลักสูตรมาใช้ทฤษฎีการดูแลตนเอง ซึ่งเป็นทฤษฎีการพยาบาล และเป็นแนวทางในการพัฒนาเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน โดยตระหนักถึงปัจจัยบางประการ เช่นการให้ความรู้ และประสบการณ์แก่

นักศึกษา และพัฒนาความเชื่ออำนาจภายใน ภายนอกตนด้านสุขภาพเป็นต้น

2. เป็นแนวทางในการศึกษา เจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน ในกลุ่มนักศึกษาพยาบาล และอาจารย์พยาบาลของสถาบันการศึกษาทางการพยาบาลสถานบันอื่น และเพื่อเป็นแนวทางที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาหลักสูตรและเจตคติของนักศึกษาพยาบาล และอาจารย์พยาบาลต่อไป

3. เป็นการเริ่มใช้เครื่องมือประเมินเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน ซึ่งต้องการนำไปพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์ในการประเมินและพัฒนาเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน ทั้งในกลุ่มของประชาชนทั่วไป และกลุ่มบุคคลากรด้านสาธารณสุขอื่น ๆ ต่อไป

นิยามตัวแปร

เจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชน หมายถึง ความรู้สึกด้านความคิดเห็นของนักศึกษาพยาบาล หรืออาจารย์ต่อการที่ประชาชนจะริเริ่มและกระทำกิจกรรมซึ่งเป็นการตอบสนองต่อความต้องการดูแลตนเองที่จะคงไว้ซึ่งโครงสร้าง หน้าที่ตามปกติ หรือตามพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงแต่ละวัย หรือตามความเบี่ยงเบนทางด้านสุขภาพอันเนื่องมาจากโรคหรือความเจ็บป่วย เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพป้องกันโรค วินิจฉัย และสามารถให้การช่วยเหลือเบื้องต้นได้รวมทั้งการคำนึงถึงสิทธิของประชาชน ที่จะมีส่วนร่วมในการรักษาพยาบาล ประเมินจากแบบวัดเจตคติต่อการดูแลตนเองของประชาชนที่สมจิต หนูนเจริญกุลและคณะ (2532) สร้างขึ้น

ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนด้านสุขภาพ หมายถึง ความเชื่อของบุคคลซึ่งรับรู้ว่าสุขภาพอนามัยของตนเป็นผลมาจากสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยของบุคคลนั้น ในงานวิจัยครั้งนี้ประเมินด้วยแบบวัดความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนด้านสุขภาพของวอลส์ตันและคณะ (The Multidimensional Health Locus of control) (Wallston.et. al. 1978:164-165) โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้

1. ความเชื่ออำนาจภายในตน
2. ความเชื่ออำนาจผู้อื่น
3. ความเชื่ออำนาจความบังเอิญ

ประสบการณ์ในวิชาชีพพยาบาล หมายถึง ระยะเวลาเป็นปี ตั้งแต่เริ่มเป็นนักศึกษาพยาบาล และประสบการณ์ในการทำงาน จนถึงปัจจุบัน